

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип
“Goce Delcev” University – Stip
Факултет за образовни науки
Faculty of Educational Sciences

UDK 378 (497.7)

ISSN 1409-9187

ГОДИШЕН ЗБОРНИК
ANNUAL MISCELLANEOUS
COLLECTION

Штип – Stip
2012

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
ФАКУЛТЕТ ЗА ОБРАЗОВНИ НАУКИ
YEARBOOK
FACULTY OF EDUCATIONAL SCIENCES**

За издавачот

проф. д-р Никола Смилков

Издавачки совет

Проф. д-р Саша Митрев
Проф. д-р Лилјана Колева-Гудева
Проф. д-р Никола Смилков
Доц. д-р Кирил Барбареев
Проф. д-р Блаже Китанов
Проф. д-р Кирил Цацков

Editorial board

Prof. Sasa Mitrev, Ph.D.
Prof. Liljana Gudeva, Ph.D.
Prof. Nikola Smilkov, Ph.D.
Ass.Prof. Kiril Barbareev, Ph.D.
Prof. Blaze Kitanov, Ph.D.
Prof. Kiril Cackov, Ph.D.

Редакциски одбор

Проф. д-р Ленче Милошева
Проф. д-р Снежана Ставрева-Веселиновска
Асс. д-р Билјана Попеска
Проф. д-р Владо Петровски
Проф. д-р Снежана Мирасчиева
Проф. д-р Емилија Петрова Ѓоргева
Проф. д-р Виолета Николовска

Editorial staff

Prof. Lence Miloseva, Ph.D.
Prof. Snezana S. Veselinovska, Ph.D.
Ass. Biljana Popeska, Ph.D.
Prof. Vlado Petrovski, Ph.D.
Prof. Snezana Mirascieva, Ph.D.
Prof. Emilija P. Gorgeva, Ph.D.
Prof. Violeta Nikolovska, Ph.D.

Одговорен и главен уредник

Проф. д-р Соња Петровска

Managing editor

Prof. Sonja Petrovska, Ph.D.

Јазично уредување

Даница Гавриловска-Атанасовска
(македонски јазик)
Виш лектор м-р Снежана Кирова
(англиски јазик)

Language editor

Danica Gavrilovska- Atanasovska
(Macedonian)
Snezana Kirova, M.A
(English)

Лектура

Даница Гавриловска-Атанасовска
(македонски јазик)
Виш лектор м-р Снежана Кирова
(англиски јазик)

Lecture

Danica Gavrilovska- Atanasovska
(Macedonian)
Snezana Kirova, M.A
(English)

Техничко уредување

Славе Димитров
Благој Михов

Technical editor

Slave Dimitrov
Blagoj Mihov

Редакција и администрација
Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип
Факултет за образовни науки
Крсте Мисирков бб
п.фах 201, 2000 Штип
Р.Македонија

Address of the editorial office
Goce Delcev University – Stip
Faculty of educational sciences
Krste Misirkov b.b.,
PO box 201, 2000 Stip,
R Macedonia

СОДРЖИНА CONTENT

РАСКАЗИТЕ-ЗАПИСИТЕ НА АЦО ШОПОВ проф. д-р Блаже Китанов STORYES- NOTES OF ACO SHOPOV Ph.D Blaze Kitanov	7
ПРОФЕСИОНАЛНИОТ РАЗВОЈ НА НАСТАВНИЦИТЕ ОД АГОЛОТ НА МЕНАџЕРОТ ВО УЧИЛИШТЕТО проф.д-р Снежана Мирасчиева PROFFESIONAL DEVELOPMENT OF THE TEACHERS FROM THE ANGLE OF SCHOOL MENAGERS Ass. Prof. Snezana Mirascieva, Ph.D.	19
КРИЗА И КРИТИКА НА УЧИЛИШТЕТО ВО 20 ВЕК проф.д-р Соња Петровска CRISIS AND CRITIQUE OF SCHOOL SYSTEM IN 20-TH CENTURY Prof. Sonja Petrovska, Ph.D.	31
МАНИФЕСТАЦИЈА, МЕРЕЊЕ И ВРЕДНУВАЊЕ НА БРЗИНАТА КАЈ ДЕЦА НА ШЕСТГОДИШНА ВОЗРАСТ асс.д-р Билјана Попеска, проф. д-р Орце Митевски MANIFESTATION, MEASUREMENT AND ASSESSMENT OF SPEED AT 6 YEARS OLD CHILDREN Ass. Biljana Popeska, Ph.D., Prof. Orce Mitevski, Ph.D.	43
УМЕТНОСТ НА МАРГИНИТЕ проф.д-р Виолета Николовска ART OF THE MARGINS Prof.Violeta Nikolovska, Ph.D.	53
ВМРО (Обединета) ВО ШТИП МЕЃУ ДВЕТЕ СВЕТСКИ ВОЈНИ проф.д-р Кирил Цацков	63
ЛИЧНОСТА НА НАСТАВНИКОТ И АТМОСФЕРАТА ВО ОДДЕЛЕНИЕТО асс. д-р Деспина Сивевска TEACHER PERSONALITY AND CLASSROOM CLIMATE Ass. Despina Sivevska, Ph.D.	69

**МУЛТИКУЛТУРИЗАМ-ЕТНИЧКИ КОНФЛИКТ КАКО
ОПШТЕСТВЕН ФЕНОМЕН- ПРИЧИНИ И АНАТОМИЈА НА
КОНФЛИКТОТ**

асс. м-р Даниела Коцева, проф. д-р Владо Петровски

**MULTIKULTURE- ETHNIC CONFLICT AS A SOCIAL
PHENOMENON-ANATOMY AND CAUSES OF CONFLICT**

ass. M.A Daniela Koceva, PhD. Vlado Petrovski77

**ПРИМЕНА НА НАСТАВНИТЕ СРЕДСТВА ВО НАСТАВАТА ПО
МУЗИЧКО ОБРАЗОВАНИЕ**

м-р Ленче Насев

USE OF LEARNING MEDIA IN MUSIC EDUCATION

Lence Nasev, M.A.....85

**РИЗИЧНО И ИМПУЛСИВНО ОДНЕСУВАЊЕ, ДЕПРЕСИЈА КАЈ
АДОЛЕСЦЕНТИ, НИЗ ПРИЗМА НА NEUROIMAGING СТУДИИ
НА РАЗВОЈ НА МОЗОК**

проф.д-р Ленче Милошева, д-р Владимир Милошев

**RISK AND IMPULSIVE BEHAVIOR, DEPRESSION AMONG
ADOLESCENTS THROUGH THE PRISM OF NEUROIMAGING
STUDIES OF BRAIN DEVELOPMENT**

Prof. Lence Miloseva, Ph.D., Vladimir Milosev, MD.....95

КОМПЕТЕНЦИИ НА НАСТАВНИКОТ МЕНАџЕР

проф. д-р Емилија Петрова Ѓоргева, Татјана Атанасоска

TEACHER COMPETENCES MENAGER

Prof.Emilija Petrova Gorgeva, Ph.D., Tatjana Atanasoska117

**КАКО И ЗОШТО ДА СЕ ВКЛУЧИ ЕКОЛОШКОТО
ВОСПИТАНИЕ НА ЧАСОВИ ПО АНГЛИСКИ ЈАЗИК КАКО
ВТОР СТРАНСКИ ЈАЗИК?**

**проф. д-р Снежана Ставрева Веселиновска, проф.м-р Снежана
Кирова**

**HOW AND WHY SHOULD ENVIRONMENTAL EDUCATION BE
INCORPORATED INTO TEACHING ENGLISH AS A FOREIGN/
SECOND LANGUAGE**

**Prof.Snezana Stavreva Veselinovska, Ph.D., Prof. Snezana Kirova,
M.A.....125**

УДК: 821.163.3-32.09

Оригинален научен труд
Original research paper

РАСКАЗИТЕ - ЗАПИСИТЕ НА АЦО ШОПОВ

проф. д-р Блаже Китанов¹

*„Не сум единствен што пишува само поезија.
Другите родови не ме привлекуваат. Зошто е
тоа така? Не знам“*

(Ацо Шопов)

Апстракт

Во текстот се анализираат некои досега необјавени раскази на Ацо Шопов. Во нив се зборува за импресиите на авторот од студиските престои во Париз и во Истанбул, за борбите од НОБ, како и за оние први соочувања на Шопов со зборот во младешките, гимназиски денови.

Клучни зборови: *расказ, патепис, престој, борба, саможртва.*

STORYES – NOTES OF ACO SHOPOV

Ph.D Blaze Kitanov¹

Abstract

In this paper we analyze some of Aco`s unpublished short stories. In these stories author speaks about his impressions from his studies abroad – in Paris and Istanbul, about Macedonian national struggle in World war two, and his first experience with writhing in his young age.

Key words: *story, travelogue, travel struggle, self-sacrifice.*

Во сите фази од творечкиот и животен пат, за време на гимназиското школување и војување, низ бројните патувања и престои во одделни места и земји по ослободувањето (Русија, Франција, Турција, Африка), она што оставило траги во сеќавањето и силно ја возбудило творечката фантазија, педантниот Шопов го запишувал и презапишувал во вид на расказ, дневник и патеписна проза.

1) Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, Факултет за образовни науки
University “GoceDelcev” – Stip, Faculty of educational sciences

Наспроти затврдените естетско-уметнички резултати во поезијата и препевот, прозните записи – расказите се покаж дека се одржувал континуитетот на творечката кондиција на поетот-преведувач. Иако неспоредливи со естетското ниво на песната и препевот или со вонредните прозни минијатури на Точко, Бошковски, Абациев и други, прозните записи и раскази на Шопов се литературно-историски документ за едно време и скромен прилог кон неговиот поетско-преведувачки опус.

Раскажувачкиот фонд на Шопов го сочинуваат вкупно петнаесет раскази. Четири од нив се објавени во литературната периодика, а единаесет се наоѓаат во неговата оставина што се чува во Архивот на Македонската академија на науките и уметностите во Скопје.

Според времето на создавањето и мотивите, расказите на Шопов условно можат да се поделат на три групи.

1. Раскази од детството или предвоениот живот (2);
2. Раскази од младоста или од војната (6);
3. Раскази од повоениот или од современиот живот (7);

Во **првата група** спаѓаат кратките раскази – прозни записи со социјален мотив: 1. „Разделба“ и „Чичко Перо“. Тоа се првите литературни творби и обиди на третокласниот Ал. Ђ. Шоповиќ пишувани на невешт и нечист српски јазик во „Тетратката за писмени состави“ (АМАНУ, ФАШ, К.Ш. АЕ 10, автограф со мастило 3 страници и 1,5 страница).

Првиот расказ „Разделба“ го носи датумот од 3. XI. 1937 година, а вториот „Чичко Перо“ е со датум од 4. XII. 1937 година што покажува дека тие се пишувани во време кога младиот Шопов сè уште немал полни четиринаесет години.

Во расказот „Разделба“ Шопов го опишува ликот на вредната и самопрегорна вдовица Николина, која цел ден работи за парче леб за да го прехрани и порасне синот единец – Петар. Измачена и болна таа се разделува од животот и го остава сина си да тажи по неа. Особено се потресни сликите од погребот и разделбата на синот од мајката: „Зошто ме остави златка, слатка мила моја мајко!“.

Меѓутоа, од привидниот одговор и обраќање на мајката кон синот: „Сине, тоа не е јаве, тоа е сон“ се наметува оптимистичкиот поглед на младиот Петар во животот што доаѓа.

Во расказот „Чичко Перо“ е прикажан грижливиот однос на таткото Петар кон синот Аким. При една посета во училиштето, по долгиот и притаен разговор, меѓу таткото и синот доаѓа до нема разделба. Таткото заминува, веројатно, во потрага за подобра иднина, а синот останува да тажи по него.

Ако социјалниот момент е сосема видлив во првиот расказ, овде тој може да се насети низ алузивните слики.

Втората група ја сочинуваат шест (6) раскази – прозни записи со мотиви од војната:

1. **„Херои од Македонија“** (сочинет од седум (7) прозни минијатури);
2. **„Сончева колона“**;
3. **„Од борбите за Кратово“**;
4. **„Колоната и не примети...“** (без наслов); (АМАНУ, ФАШ, К.Ш. АЕ 39, автограф со мастило, 1,5 лист);
5. **„Неговата десетина имаше задача...“** (без наслов, незавршен расказ) (АМАНУ, ФАШ, К.Ш. АЕ 39, автограф со мастило, половина лист).
6. **„Дванаестмината од сончевата колона на младоста“**.

Во првите пет (5) записи Шопов директно регистрира и се сеќава на дел од борбите во Кратово, Црноок, Пелинце, Осогово, Плачковица... и се восхитува на снаодливоста и храброста на борците: Нада, Благоја, Цане, Геле, Ване, Бузо и други кои ја вложуваат младоста за слободата на Македонија. Единствено расказот **„Дванаесетмината од сончевата колона на младоста“** е пишуван по партиска задача во чест на храбрата погибија на дванаесеттемина младинци од Ваташа.

Во оваа група на раскази не може да стане збор за проза со респективни естетски квалитети. Тоа е повеќе хроника, отколку нарација што ветува. Ретките лирски проблесоци на пример во **„Сончева колона“** или во **„Дванаесетмината од сончевата колона на младоста“** само потсетуваат на поетот кој истите мотиви вешто ги преточува во првата стихозбирка **„Песни“** (1944).

Третата група ја сочинуваат седум (7) раскази – прозни импресии со мотиви од подолгиот престој во Париз:

1. **„Беше околу десет часот претпладне...“** (без наслов) (АМАНУ, ФАШ, К.Ш. АЕ 43, машинопис 4 страници);
2. **„Три средби“** (АМАНУ, ФАШ, К.Ш. АЕ 44, машинопис 8 страници);
3. **„Кога сонцето огрее над Париз“** (АМАНУ, ФАШ, К.Ш. АЕ 45, машинопис 4 страници);

Од тринеделниот престој во Истанбул:

1. **„Во купето бевме неколку души...“** (без наслов) (АМАНУ, ФАШ, К.Ш. АЕ 40, машинопис 5 страници);
2. **„Во Истанбул туристите се среќаваат...“** (без наслов) (АМАНУ, ФАШ, К.Ш. АЕ 41, машинопис 4 страници);
3. **„Во Истанбул...“** (без наслов) (АМАНУ, ФАШ, К.Ш. АЕ 42, машинопис 4 страници);

Од првата средба со Дакар во Африка:

1. **„Убавата домаќинка на авионот...“** (без наслов) (АМАНУ, ФАШ, К.Ш. АЕ 58, автограф со мастило 6 страници).

Првите шест раскази – прозни импресии се пишувани за време на студискиот престој во Париз (1953) и од престојот во Истанбул (1953), а последниот е пишуван за време на дипломатското службување во Сенегал (Африка) меѓу 1971 – 1975 година.

Според наративната постапка записите претставуваат патетична проза со импресии од животот и обичаите на луѓето во Париз, Истанбул и Дакар и може да се приопштат кон дневникот што Шопов го водел за време на престојот во Русија (1945). Има во тие раскази – записи и добри, па дури и вонредни експресивни пасажи, но како повпечатливи со сите елементи на расказ се издвојуваат:

1. **„Три средби“** (од парискиот живот) и
2. **„Во купето бевме неколку души“** (од патувањето и престојот во Истанбул).

Во **„Три средби“** Шопов нè запознава со необичната судбина на амбициозниот и пропаднат сликар Лисјен Доше. По напуштањето на сигурната наставничка работа во лионската гимназија, Доше заминува за Париз каде што го жртвува семејниот живот со желба да ја достигне славата на голем уметник.

До прва средба помеѓу нараторот и Доше доаѓа во кафеаната „Ротонд“. На покана од Доше меѓу нив доаѓа до втора средба во станот на ул. „Кардинал Ламон“ – 35, кварт петти. По кусиот разговор и разглед на сликите, гостинот е импресиониран од портретот на девојката и дознава дека тоа е неговата ќерка по име Кристијан. По разделбата, по извесно време и сосема случајно, на една од париските улици, младиот стипендист ја препознава и се запознава со девојката од портретот. Тоа е третата средба на која низ тажната исповед на Кристијан дознаваме за непримерните постапки на нејзиниот татко, заради што младата девојка е принудена за парче леб да ја продава својата љубов по улиците на Париз.

Задуманиот и загрижен соговорник веќе заборавил дека таа вечер се уплатил да оди на опера.

„Во купето бевме неколку души...“ е расказ со психолошка основа во две слики.

Во првата слика писателот нè запознава со атмосферата и доживувањата на патниците во возот на пат за Турција. Во купето се: седумнаесетгодишниот монах од Света Гора, Иван Сорокин, по потекло од Русија, кој пред дваесет години бил во Југославија, неименуваниот и молчалив Грк, двајца Швајцарци, железничарски работници и таинствената млада Италијанка.

Неуспешниот обид за поведување на разговор меѓу нив потсетува на специфична психолошка атмосфера од кратките раскази на Чехов. Но, тишината меѓу изморените патници ја прекршува средновечниот, здебелен и насмеан кондуктор кој по службената идентификација и ведриот разговор со патниците, го поканува патникот од Југославија да дојде на гости кај него доколку остане подолго во Истанбул и ако за тоа има време.

По неколку дена, љубопитството го води нашиот патник во домот на кондуктерот кој веќе е во друштво со неколку пријатели. Еден од присутните без двоумење ќе реагира дека Југословените претеруваат кога окупацијата сакаат да ја прикажат како ужас, а борбата против окупаторот како единствена во светот. Непознатиот смирено и достоинствено се обидува да го убеди дека тоа што го слушнал е потполна вистина.

По неколку чудни случајности, разговорот води токму во предвечерјето на есента 1953 година кога доаѓа до невидени демонстрации во Југославија во врска со прашањето за Трст.

Во финалето на расказот компромисните зборови на домаќинот ја смируваат и ублажуваат напнатата атмосфера меѓу гостите: „Не знам дали влегле во Трст или не (се мисли на Италијаните, н.з.), но знам дека Југословените не се даваат“.

Расказите што посебно ги посочивме и коментиравме и оние за кои подрековме збор-два, претставуваат еден вид скица за идните песни со слична тематика на пример: расказите од парискиот живот се основа за создавање на песната „Верглата“ во „Слеј се со тишината“, расказите од престојот во Истанбул се споредливи со песните „Фатаморгана“ и „Истанбулска песна“ (АМАНУ, ФАШ, К.П. АЕ 36, машинопис од по 1 лист), а прозните записи од воениот период доживуваат поетска транспозиција во „Песни“ (1944), „Со наши раце“ (1950) и други.

Раскажувачкиот опус на Ацо Шопов е мал по обем, но е значаен по тоа што преку обидот и во овој литературен род се одржувал континуитетот на творечката кондиција која доаѓа до најсилен израз во поетската квинтесенција: „Небиднина“, „Гледач во пепелта“ и „Песна на црната жена“. Всушност, овие три книги на поезија заедно со последната „Дрво на ридот“ се показателни за:

1. Развивање и откривање на магистралната тема не-биднината и
2. Пореално и поопстојно проследување и толкување на животот и делото на еден од најголемите македонски и светски поети – Ацо Шопов.

Подолу, за прв пат го приложуваме расказот „Три средби“, нотирани од студискиот престој на Ацо Шопов во Париз, Франција, во 1953 година.

Три средби

Во Париз ноќта паѓа наеднаш и наеднаш го покрива градот како што клепките ги покриваат очите кога ненадејно ги облее блескава светлина. Наеднаш градот потонува во мрак, мракот како матен порој ги потопува силуетите на куќите, минувачите и дворедите и се исчезнува во неговите темни бранови. Но, тоа трае само за миг. Скоро истовремено се палат неон-рекламите и градот тогаш испливува од мракот како некој потопен брод, раскошен, сјаен и необично убав. Ако е зима, ако врне дожд, небото личи на натажено и замислено лице, нејасно озарено од некоја внатрешна топлина. Ситниот дожд што ги залива тротоарите бавно, но постојано и се слива во браздички низ гранките и стеблата на соголените дрвја, го засилува чувство дека во Париз зимата е долга, еднолична, сива и неутешна.

Една таква зимна ноќ седев во прочуената кафана „Ротонд“ на Монпарнас. „Ротонд“ и „Дом“ на Монпарнас – тоа се две места, две кафани опишани во литературата, каде по традиција се собира парискиот уметнички свет, а во последно време нивни редовни гости се помлади и непознати артисти, сликари, поети, композитори и критичари. Дење и ноќе не стивнува шумот во нив, дење и ноќе тие се преполнети со овие млади, оптимистички расположени луѓе.

Седев сам во ќошот на покриената тераса на „Ротонд“ таа јануарска ноќ кога се случи настанот што длабоко ме потресе, седев и ги гледав одделните групи поети, сликари и други уметници, како живо расправаат помеѓу себе, читаат свои најнови творби или со восхит им ласкаат на младите сликари за успешните мотиви од Париз. На една таква слика беше претставена Сена: рана вечер, мостот Мирабо над нежно разбранетата река, на мостот осамен човек загледан во сините води што несопирливо течат в неврат. Сликата оставаше силен впечаток на неповторливост на изминатото и очигледно беше дека тоа е своеобразна инспирација од Аполинеровата песна „Мостот Мирабо“, а особено од рефренот:

*„Доаѓа ноќта часовите бијат
Деновите отидоа јас останувам“*

Не знам колку време би го привлекувале моето внимание овие секојдневни слики во „Ротонд“ да не се случеше она зашто зедев да ги напишам овие редови.

На вратата се појави еден сосем необичен гостин. Како што се уверив подоцна, неговата необичност беше многу поголема од што можев да помислам при првата средба. Но, и таа прва средба беше далеку од оние досадни и неинтересни познанства што ги имаме секојдневно и ги забораваме исто така неосетно како што и дошле во нашиот живот.

Тој застапа пред вратата, испитувачки и внимателно се загледа насекаде во кафаната како да се сомнева во некого и се двоуми дали да се задржи или да се врати назад. Откако не одмери сите, тргна напред и неговата крупна фигура се заниша меѓу столовите. Беше необично висок и развиен, но сепак тром и прилично неподвижен. Кога ќе минеше покрај некоја маса, сите се поткренуваа и ги прифаќаа своите чашки за да не ги закачи со старото, изветвено, но грижливо исчистено палто. Долгата, растурена, светлоцрвеникава коса како пламен му паѓаше до рамениците, а белите нитки што ја прошаруваа и ситните брчки околу очите откриваа дека има најмалку педесет години.

Чудно изгледаше неговата појава. Неговата подозривост, неговата невнимателност спрема гостите, неговата воочлива надменост, дури и извесен цинизам што внимателното око можеше да го забележи само по несовладаниот грч на краиштата од неговите усни – сета негова појава беше жив контраст на овие разгалени, искрени и доверливи младежи, безгранично уверени во својот талент и својата уметничка кариера.

Откако ги мина првите столови, тој се упати кон масата каде што седеа неколку црнци. Грижливо го извади блокот од под десната мишка, се поклони со конвенционална љубезност и наместена насмевка и праша дали некој од господата сака да му направи карикатура. Тие не го удостоија ни со најобичен поглед. Само еден од нив нервно мавна со раката како да сакаше да му префрли за невнимателноста што им го прекинува разговорот. Тој се одвои од нив рамнодушно како човек што свикнал на слични постапки и се доближи до

групата егзистенцијалисти кои беа најгрлести во целата кафана. Овие го примија весело: ни сериозно, ни подбивно, и го поканија да седне. Веднаш го засипаа со прашања: од каде е, зошто првпат се појавува во „Ротонд“, дали долго време живее во Париз и ако одамна живее чудно им е зошто не наминува почесто на Мопарнас? Егзистенцијалистите беа толку љубопитни и му поставуваа толку многу прашања, што тој, ако сакаше да им одговори, требаше за една минута да им ја раскаже сета своја животна историја. Но, тој беше тврд на зборовите и за сето време додека го атакуваа со прашањата, неговиот израз не се промени. Кога видоа дека ништо не можат да извлечат, тие почнаа отворено да се шегуваат:

- Не плашете се, ние не сме писатели. Нема да станете херој на некој сензационален роман.
- Господа, одговори тој, достоинствено и мирно, правејќи се дека не ја забележува шегата, јас ве поканив, а тоа зависи од вашата волја, да ви направам карикатура. Јас ве ислушав внимателно и жалам што не можам да го задоволам вашето љубопитство. Не се наоѓам во таква положба за да можам да одговорам на вашите дискретни прашања. Јас сум овде на работа...
- Токму поради тоа, токму поради тоа ние не се интересуваме за вас, повикаа во еден глас егзистенцијалистите. Ние не се интересуваме за вас како за колега. Нашето љубопитство има професионален карактер. Нема ништо злонамерно во нашите прашања. Сосем ништо.

Тој ги изгледа во долг недоверлив поглед.

- Вие сте сликари?
- Исто како и вие. Исто како и вие ги посетуваме сите ноќни кафани и клубови и ја нудиме својата уметност, прилично навредено му одвратија егзистенцијалистите.
- Тогаш, ве молам да ми простите што ви одземав неколку драгоценни минути... Во гласот на сликарот имаше призив на иронија и жал за сопственото изгубено време. Тој стана и ги остави.

Појавата на овој сликар, неговото држење, како и разговорот што го водеше со егзистенцијалистите така ме заинтересираа што кога ми пријде со покана да ми направи карикатура, се согласив без размислување.

Тој седна спроти мене, го положи блокот на масата и почна така упорно да ме гледа со својот стрелест поглед што се чувствував како да се наоѓам пред некој хипнотизер кој по секоја цена сака да ми ја наложи својата волја.

Сега имав можност да го гледам од непосредна близина. Имаше крупни црни очи, остри како нож, заканувачки и сурови. Очигледно дека разговорот со егзистенцијалистите не му беше пријатен, зашто сега ја немаше веќе ни онаа лажна љубезност со која им пристапуваше на другите. Додека размислував за него, мачејќи се да фатам некоја нитка, некој одблесок во неговите очи што ќе ми помогне да откријам барем нешто за него, тој ме гледаше исто така стрелесто, без да трепне, како пред една минута кога се согласив да ми направи карикатура.

За да се извлечам од непријатноста што почна сè повеќе да ме притиска, го поканив да се напиеме нешто:

- Господине, си дозволувам да ве понудам со цин додека не завршите со карикатурата.
- О, молам, нарачајте. Мене ќе ми биде особено пријатно, се заблагодари тој и пак продолжи да ме прострелува со својот поглед.

Келнерот донесе два цина, а јас изгубив секаква надеж дека ќе можам нешто да разберам за овој молчалив човек. Брзо и вешто, тој ги фати моите карактеристични црти и со неколку духовити потези ги пренесе на хартија. И веднаш потоа ми ја подаде карикатурата:

- Се надевам дека ќе бидете задоволни.
- Карикатурата е сјајна, кликнав искрено восхитен.

Му платив и кога мислев дека и мене ќе ме остави како и сите други, тој ми ја подаде раката:

- Јас сум Лисјен... Лисјен Доше, сликар. Карикатурата ми е споредна професија, мал одмор во мојата секојдневна работа. Посетете ме некогаш ако имате слободно време. Еве ви ја мојата визит-карта... Лека ноќ, господине, ви благодарам за цинот.

И тој бргу се изгуби. Во мојата дланка остана визит-картата со неговата адреса:

Лисјен Доше, сликар
ул. „Кадинал Лемоан“ 35
V квартал

Јас излегов веднаш по него. Надвор дождот сè уште паѓаше, шумејќи по широките тротоари. Бев изморен и се мачев да го заборавам и да не мислам на овој чуден сликар. Но, не успеав. Визит-картата што ја држев во дланката постојано ме присилуваше да мислам на него.

* * *

По неколку дена го посетив во неговиот стан. Тој ме пречека и ме поздрави без некоја голема изненада.

- Знаев дека ќе дојдете, ми рече. Вие не сте како тие од „Ротонд“. Младоста е незаситна во своите амбиции, но таа често не знае и каде и се границите. Седнете. Дали сакате виски или...
- Дајте нешто, го прекинав, што би ме загреало. Надвор е ладно.

Во станот на Лисјен Доше останав неколку часа. Тој ми ги покажа сите свои слики, но и сега не сакаше да зборува за себе како и онаа вечер кога се сретнавме во „Ротонд“. Неговите слики откриваа неоспорен талент, сликар со истанчен усет и долгогодишен опит, мајстор што одлично владее со својот занает и што знае што сака. Особено беа убави неговите портрети, а меѓи нив се истакнуваше портретот на една девојка. Додека го гледав овој портрет често паѓав во искушение да го распрашам за таа девојка, чија сличност со Лисјен не можев да се сомневам. „Девојката ги има неговите крупни“ сто пати повторував во себе. Најпосле се осмелив:

- Простете, можеби така ми се чини, но јас наоѓам голема сличност меѓу Вас и оваа девојка. Можете ли да ми кажете дали сум се излагал или не?

Тој не ми одговори веднаш. Бавно ги средуваше растурените слики, гледаше расејано ту во нив ту во прозорецот од каде што имаше поглед на Сена, и по долго молчење рече:

- Да, господине, сличноста е очигледна. Тоа е мојата ќерка Кристијан... Кристијан Доше.

Иако очекував таков одговор, мојата изненада беше голема и јас непретпазливо почнав да му поставувам нови прашања.

- Каде живее?
- Овде, во Париз.
- Студира?
- Не, господине.
- Работи нешто друго?
- Да, работи. Во Париз може многу нешто да се работи.

Почувствував дека му е непријатно од моите прашања и престанав. И тој престана. Разговорот сврши.

Кога излегов, ликот на Лисјен Доше ми беше уште потаинствен и позамрсен. И по втор пат цврсто одлучив да не мислам ни на Лисјен Доше ни на ќерка му, Кристијан.

* * *

И почнав постепено да заборавам на нив. Поминаа неколку недели. Бев во палатата Шајо, во музејот на модерната уметност, во Же де Пом и многу други места и впечатоците што ги понесов од нив сосем го потиснаа споменот на Лисјен Доше.

Едно попладне бев слободен и решив да се прошетам низ Париз. Имав карта за една претстава во Операта, но времето беше убаво и примамливо, па излегов неколку часа порано. Го минав мостот Сен-Мишел и кога стигнав на плоштадот Шатле место да продолжам, како обично, по булеварот Себастопол, тргнав по соседната паралелна улица Сен-Дени.

Сен-Дени е танка, долга улица со многу, исто така долги и прилепени хотели. За разлика од булеварот Себастопол, Сен-Дени е нечиста улица, затрупана со камиони, зашто во нејзината близина се наоѓаат алите, „Мевот на Париз“ како ги нарекол Зола, од каде се врши сета дистрибуција во градот.

Пред секој хотел стоеја по неколку проститутки. Наредени од обете страни на улицата, збиени во попречните мали сокачиња тие личеа на долги тутунови низи измешани од секакви лисје. Имаше меѓу нив секакви: и стари и млади, и убави и грди, белокожи и црнокожи – жени не само од Париз и Франција туку и од многу други краишта во светот. Со сладострасна насмевка, со елегантно фаќање под рака и сосем слободно држење, тие ги ловеа минувачите.

Тргнав по една поречна улица со намера да се вратам на булеварот Себастопол. Но штотуку минев покрај катедралата Сен-Дени, патот ми го пресече една млада жена и ме покани да тргнам со неа. Кога ја загледав подобро пред мене светнаа очите од платното на Лисјен Доше.

– Почекајте, и реков, јас ве познавам.

Таа ми се насмеа в лице.

– Послушајте, јас навистина ве познавам. Вие се викате Кристијан, зар не?

Кристијан се уплаши, пребледе и се сврте да избега. Јас ја фатив за рака:

– Кристијан, не плашете се. Јас ве запознав сосем случајно.

И за да ја успокојам накусо и прераскажав за моите средби со Лисјен Доше.

Кристијан ме слушаше со најголема нервна напнатост и кога завршив ја совлада тешка умора.

– Да седнеме некаде, ме замоли.

Отидовме во едно бистро. Додека пиевме виски кое полека нè загреваше и успокојуваше, отворено ја прашав:

– Кристијан, зошто не живеете со татка си? Тој е сликар и како мене ми се чини многу добар сликар.

Кристијан ме погледна остро како да ме обвинува за иронија:

– Многу добар сликар, ги повтори моите зборови, што значи тоа за Париз? Овде има многу добри сликари, а кој знае за нив? Кој го познава некој си Лисјен Доше? Какво име е тој во Париз? Париз ќе ве цени и почитува само ако сте колос.

Кристијан се замисли, отпи неколку голтки од чашката и продолжи како да води разговор со себе си:

– Многу добар сликар... Тој многу добар сликар имаше одлично место во една лионска гимназија. Имаше жена, деца, фамилија, удобен живот, мир, време совесно да ги исполнува сите свои должности. Но, упорно настојуваше да одиме во Париз. И што стана? Мајка ми го остави, браката се растурија кој каде, а јас млада и неопитна тргнав со него, излагана од неговите ветувања.

Кристијан пак молкна како да продолжува некоја приказна и недоречена мисла, прошепна:

– А јас, зар јас можев да го гледам како секоја утрина се враќа намуртен, очаен, скршен? Иако ништо не ми зборуваше, иако пред мене глумеше како

и пред гостите во кафаните каде што остануваше цели ноќи, осекав дека нема успех во работата, дека е свршено со неговата кариера. И зар можев и понатаму да живеам на негова сметка? Зар можев?

Очите ѝ се наполнија со солзи и Кристијан залипа на масата...

Кога се поделивме веќе беше ноќ. Се сетив на картата во џебот и целта на моето излегување. Иако можев да стигнам на вториот чин, таа ноќ не ми се милееше да одам во париската Опера.

Литература:

АМАНУ, ФАШ, К. Ш. А.Е.

Китанов, Б., *Ацо Шопов – живот и дело*, Скопје, Македонска книга, 1998.